

Elhunyt Lőkös István (1933–2025),

a Debreceni Egyetem Magyar Irodalom- és Kultúratudományi Intézetének egykori  
professzora

„A legnagyobbvalószínű vizsgáló és a legbölcsebb tanár: szeretni fogod, ahogyan, és azt, amit tanít” – így jellemezte egy felsőbb éves barátom Lőkös tanár urat, amikor az 1990-es évek második felében, jelentkezve a komparatiztika előadására, róla érdeklődtem.

Ennél is többet adott. Halk szóval, de lényegre törően, veretesen, szakmailag kifogástalanul, ám érthetően és érdekesen beszélt a horvát, a lengyel és az orosz irodalomról, a szláv népek kultúrájáról, Közép-Európáról, mindig összehasonlító távlatban, az olasz vagy a német kulturális kapcsolatokra, irodalmi és politikai hatásokra is felhívva a többnyire II–III. éves magyar szakos és szlavista hallgatók figyelmét. Előadásai, szemináriumai, speciálkollégiumai, illetve az általa szerkesztett tankönyvek és szöveggyűjtemények sokak kedvét meghozták az olvasáshoz, a nyelvek tanulásához, a töprengéshez fordítási kérdéseken.

Mivel a magyar 18–19. század fordulójának irodalma, a felvilágosodás szerzőinek (Kazinczy Ferenc, Dayka Gábor, Vitkovics Mihály, Virág Benedek és mások) munkássága is Lőkös tanár úr kutatási területe volt, pályája első felében tanulmányokat írt róluk, szövegkiadásokat készített ezekből az életművekből, ezért a világirodalomból is, főképp kollégiumként, legtöbbször ezt a korszakot oktatta: a kora újkortól napjainkig a romantika időszakáig.

Magyar, horvát, orosz és német nyelvű publikációi azonban jóval nagyobb távlatot fognak át. Összehasonlító szempontból foglalkozott a kelet-európai petrarkizmussal és a horvát reneszánszsal, a magyar és szlovén protestáns bibliafordításokkal. Elsőként vizsgálta szisztematikusan és komparatív módon a 16–17. századi horvát törökellenes irodalmat (*literatura antiturcica*). Alaposan feltárta Zrínyi Szigeti veszedelmének forrásait, horvát recepcióját, illetve Sziget ostromának tipológiai párhuzamait a magyar és a délszláv irodalomban. Számos dolgozatot írt a kaj-horvát írásbeliségről, és kurzusain érzékletesen tanította is ezt a nagy témakört. Több tanulmányban, esszében elemzett 19. századi horvát regényeket, vizsgálta a századvégi délszláv szimbolizmust.

Voltak kedves témái, amelyekhez Lőkös tanár úr újra és újra visszatért. Ady költészetének horvát, szerb, szlovák recepcióját, sőt, kultuszát, de tágabban is a magyar és délszláv irodalmak kölcsönhatásait több kutatói korszakában elemezte. Folyamatosan követte a kortárs délszláv irodalmat, recenzeálta a magyarul megjelenő, újabb vagy 19–20. századi, horvát, szlovén és más szláv nyelvű regények fordításait, valamint többször publikált a kisebbségi magyar irodalomról is. Egyik legfontosabb, az egész kutatói és oktatói életművet átszövő, visszavisszatérő nagy témája Miroslav Krleža (1893–1981) életműve, munkáinak alapos elemzése és magyar kapcsolathálójának feltárása volt: Lőkös tanár úr róla szóló tanulmányai, magyar és idegen nyelvű monográfiái nemzetközi mércével mérve is a legjelentősebbnek számítanak.

A legnagyobb hatású munkája itthon minden bizonnyal a horvát irodalom teljes történetének szisztematikus feldolgozása: magyar nyelven elsőként ő írta meg „egykori társországunk literatúrájának” kilencszáz esztendejét. 1996-tól kezdve szlavisták, világirodalomtanulók magyar szakosok és a közép-európai irodalmak iránt érdeklődők rendszeresen olvassák. Nem

elégedett meg azonban ennyivel: 2014-ben önálló kötetben jelentette meg a kaj horvát irodalmat „magyar szemmel” áttekintő nagy munkáját.

Lőkös tanár urat a Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Kar vezetése, oktatói, a Magyar Irodalom- és Kultúratudományi Intézet jelenlegi és nyugdíjas munkatársai, illetve egykori hallgatói gyászolják. Debrecenben volt magyar–oroszlakos 1953 és 1957 között, majd 1985-től 2003-ig oktatója (docense, egyetemi tanára) az intézetnek. 1988 és 2003 között a Világirodalom Tanszék tisztelt és szeretett vezetője, akihez kollégái mindig bizalommal tudtak fordulni. Szellemi partnerként tekintett mindenkire, akivel beszélgethetett, s nemcsak a munkatársak, hanem a diákjai felé is nyitott volt.

Szintén gyászolják őt azok a hallgatók, akiket és azok a kollégák, akikkel együtt 1959 és 1985 között az Egri Tanárképző Főiskolán tanított: de rajtuk kívül a legtöbb egri irodalomolvasó, kultúraszertő évtizedeken át örömmel hallgatta a városban népszerűsítő vagy tudományos előadásokat rendszeresen vállaló, felnémeti gyökereire büszke Lőkös tanár urat.

Azok is hálával emlékeznek rá, akikkel vendégtanárként találkozott a Zágrábi Egyetemen és más intézményekben, ahol – Közép-Európa számos városában – szlavisztikáról, világ- és magyar irodalomról beszélt sok-sok alkalommal, s vált nemcsak a kroatistika jeles, nemzetközileg elismert képviselőjévé, hanem a hungarológia művelőjévé is. A délszláv, különösen a horvát tudományos élet megbecsülte őt: 2000-től levelező tagja a Horvát Tudományos és Művészeti Akadémiának, 2018-ban pedig Horvát Hajnalcsillag Érdemrendet kapott. Itthon, egyebek mellett, Széchenyi Professzori Ösztöndíjjal (1999–2002), a Magyar Köztársasági Érdemrend Tiszti Keresztjével (2003), Cs. Szabó László-émlékdíjjal (2022), „Pro Agria”-életműdíjjal (2025) ismerték el munkásságát.

Lőkös tanár úr az utolsó éveiben is példaadó kitartással dolgozott, a betegségeivel járó szenvedéseket derűvel, hittel hordozta el. Még legújabbban is három összegző munkája jelent meg, egészen különböző témákban. Élvezetes és tanulságos esszékötete zágrábi, horvátországi emlékeiről (2022), a reformációkori horvát–magyar–szlovén irodalmi és egyházi kapcsolatok hiánypótló összefoglalása (2024), valamint egy újabb könyv a Trianon után tovább élő croato-hungarus tudatról, magyar-horvát irodalmi és kulturális kapcsolatokról, s a kötet részben ismét Krležával is foglalkozik.

*A horvát irodalom története* című, már említett nagymonográfiája azzal a vállalással kezdődik, hogy a kompendium „kalauz kíván lenni” és „hiányt szeretne pótolni”. Lőkös tanár úr egész élete során sokak, sokunk türelmes *kalauza* volt e bizonytalan Közép-Európában. A *hiányát* aligha lehet pótolni.

*Dr. Fazakas Gergely Tamás*

*intézetigazgató egyetemi docens*

*Debreceni Egyetem BTK Magyar Irodalom- és Kultúratudományi Intézet*